

UNIVERSITAT DE BARCELONA.
DEPARTAMENT DE DIDÀCTICA DE LA LLENGUA I LA LITERATURA.
PROGRAMA DE DOCTORAT
“ENSENYAMENT DE LENGÜES I LITERATURA”
BIENNI 1995-1997

TESI DE DOCTORAT

**LA COMUNICACIÓ NO VERBAL EN LA NARRATIVA DE
GIUSEPPE TOMASI DI LAMPEDUSA: *EL GUEPARD*.**

PRESENTADA PER
JAUME GAYA CATASUS

PER OPTAR AL TÍTOL DE DOCTOR EN FILOSOFIA I CIÈNCIES DE
L'EDUCACIÓ (SECCIÓ CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ).

DIRECTOR DE LA TESI: **Dr. MIQUEL LLOBERA CÀNAVES**

BARCELONA 2005.

III. PLANTEJAMENTS INICIALS.

En descendí també Chevalley de Monterzuolo, que es féu reconèixer pel seu aspecte esparverat i el somriure de circumstàncies. (El Guepard, IV/123: 503)

III.1. Situació inicial.

Els meus coneixements sobre CNV adquirits a través de múltiples lectures, i el meu interès per la literatura, m'han incentivat per analitzar la CNV en un text literari. Com a lector avesat, m'he recreat en lectures d'obres literàries pertanyents a tots els gèneres i èpoques. Despertà la meua atenció de forma especial la narrativa realista i naturalista per la profusió de descripcions minucioses, d'ambients i de personatges.

Sovint em pregunto si l'escriptor té en compte el lector al llarg del seu procés creador. Si escriu per aquells que saben interpretar tota la informació i detalls del text per a què, gràcies a tot això, puguin reconstruir les emocions que ell mateix, com a escriptor, ha experimentat. En la meua opinió, la finalitat d'una obra literària no consisteix només en divertir o entretenir, sinó en fer pensar i fer fruit amb el text literari en la seva totalitat. Una novel·la no és només la trama, com tampoc no ho són els seus personatges, la seva anàlisi física i psicològica que justifica els seus comportaments. Una novel·la és un tot en què cadascun dels seus elements posseeix una importància crucial. És tan valorable la descripció dels signes externs visibles de les emocions i actes dels personatges, i la descripció de l'entorn objectual, com l'acció i els personatges en si.

S'ha dit que, en la vida quotidiana, no podem deixar de comunicar qualsevol cosa en tot moment. A més de les nostres paraules, utilitzem el nostre comportament NV per a comunicar-nos. El cos humà emet constantment una gran quantitat d'informació, conscientment o inconscient, independentment de la nostra voluntat,

amb paraules o sense elles. D'aquesta manera, l'absència d'un gest pot ser tan significativa com el gest mateix, un silenci pot comunicar tant o més que un discurs, o fins i tot una llàgrima, una mirada, etc., poden conduir tota la força d'un acte comunicatiu.

Si la CNV és significativa en la vida real i juga un rol important en totes les formes d'interacció humana, la seva descripció en literatura, a través de les paraules, ho serà inevitablement sempre, i tindrà més importància encara com a font d'informació. Pel simple fet d'aparèixer en el context d'una obra d'art, pel fet que l'autor haurà escollit deliberadament les seves paraules, pel fet que en literatura es descriu sols una part del comportament NV que en la realitat es pot observar, el lector considera la informació dels sNVs atribuint-los un significat major o més destacat del que pot atribuir-los en la vida real.

De tots els gèneres, la narrativa, especialment la novel·la, constitueix una de les fonts més riques de documentació d'estils de vida, una forma de projectar-se en el temps i l'espai, i una forma de comunicar-se amb generacions contemporànies i futures.

Tots els sNVs i les reaccions comportamentals expressades en un text, com en la vida real, transmeten informació directa i accessible sobre els rols socials, el folklore, les creències, etc., d'un conjunt de personatges emmarcats en un context situacional i temporal concrets, i contribueixen a donar-los vida i autenticitat.

En els últims 50 anys, han estat molt nombrosos els treballs realitzats sobre CNV. Des de les seves respectives disciplines, antropòlegs, psicòlegs, psiquiatres, sociòlegs, etnòlegs, lingüistes i crítics literaris han estudiat certs aspectes de la CNV, per orientar els seus respectius camps d'investigació. Una part important del resultat d'aquestes investigacions és l'agrupació dels sNVs en diferents categories i subcategories. Dins el marc dels estudis d'anàlisi del discurs i de la didàctica de la llengua i de la literatura, el nostre treball d'investigació pretén afegir un graó més a aquesta cadena en desenrotllar un Model Semiòtic de Transcripció que doni compte de la classificació morfològico-descriptiva i funcional de la CNV en literatura.

III.2. Objectius de treball.

Els objectius que hem plantejat per aquest treball d'investigació van del més general -objectius generals-, a una anàlisi més detallada -objectius específics-, que units proporcionin una informació unitària del valor estètic de la novel·la.

III.2.1. Objectius generals.

El primer objectiu general del nostre treball d'investigació és desenrotllar un Model Semiòtic de Transcripció, que doni compte de la classificació morfològico-descriptiva i funcional de la CNV en literatura, i aplicar-lo en un text literari narratiu. L'observació i millor comprensió de totes les relacions intersistèmiques i intrasistèmiques que s'estableixen entre els sNVs i els altres sistemes comunicatius, ajudaran a la consecució del segon objectiu general que formulem.

El segon objectiu general del nostre treball d'investigació és intentar millorar la comprensió lectora, afegint un nou enfocament a l'anàlisi d'una obra literària, que faci prendre consciència al lector de les possibilitats i estratègies de la CNV en literatura. En aquest segon objectiu partim de la convicció que la valoració del poder comunicatiu dels sNVs en un text literari narratiu ha de millorar la comprensió del missatge literari.

Aquests dos objectius generals van orientats a aconseguir un tercer i últim objectiu, el qual consisteix en el desenrotllament harmònic de la personalitat del lector a través del delectament que li proporciona l'acostament a la lectura, com a font de felicitat. A continuació, presentem aquests tres objectius de forma succinta:

1. Desenrotllar un Model Semiòtic de Transcripció que doni compte de la classificació morfològico-descriptiva i funcional de la CNV en literatura.
2. Intentar millorar la comprensió lectora, afegint un nou enfocament a l'anàlisi de l'obra literària, fent prendre consciència al lector de les possibilitats i estratègies de la CNV en literatura.
3. Ajudar el lector a desenrotllar la capacitat de valorar la lectura i de reconèixer-la com a font d'enriquiment cultural i de plaer personal.

En la sensibilització davant els valors lúdics, estètics i humans continguts en una obra literària, i l'adopció de l'hàbit de lectura com una forma d'enriquiment i delectança personal juga un rol important la percepció de la CNV.

III.2.2. Objectius específics.

La formulació dels objectius específics del nostre treball d'investigació està encaminada a propiciar la consecució dels dos objectius generals que hem proposat abans. Aquests objectius específics són els següents:

1. Organitzar un corpus bibliogràfic sobre CNV.
2. Organitzar un corpus bibliogràfic sobre CNV i literatura.
3. Consultar models d'investigació qualitativa i alguns models de transcripció del discurs que inclouen la CNV en els seus plantejaments.
4. Seleccionar les categories morfològico-descriptives i funcionals del nostre Model Semiòtic de Transcripció en Literatura.
5. Mostrar gràficament les relacions intersistèmiques i intrasistèmiques que s'estableixen entre els sNVs i els altres sistemes comunicatius.
6. Desenrotllar de forma analítica l'EF, entenent que el mètode utilitzat pot aplicar-se a tots els altres sNVs transcrits.
7. Estudiar l'ús que fa l'escriptor dels sNVs que té al seu abast, ús que forma part del seu estil d'escriptura.
8. Ampliar les eines convinents per comprendre els mecanismes de caracterització física i psicològica dels personatges i ambients.
9. Contribuir a disminuir les diferències culturals, tant en l'espai com en el temps, en la relació comunicativa entre l'escriptor i el lector.

Per poder aconseguir aquests objectius, estimem convenient seguir l'ordre en què estan seqüenciats. Els sis primers objectius específics que hem formulat estan orientats en la consecució del primer objectiu general d'aquest treball d'investigació. No és possible començar a desenrotllar un Model Semiòtic de Transcripció en Literatura sense abans haver adquirit uns coneixements previs sobre CNV, la seva relació amb el fenomen cultural i la seva incidència en literatura. Els tres objectius específics següents estan relacionats directament amb el segon objectiu general.

La finalitat última del conjunt d'aquests objectius és la consecució del nostre tercer objectiu general, desenrotllar la sensibilitat del lector a fi que l'acte de lectura li proporcioni delectança i felicitat.

III.3. Preguntes d'investigació.

A partir del plantejament inicial del nostre treball, a mesura que hem anat desenrotllant el *Model Semiòtic de Transcripció en Literatura*, ens han sorgit una sèrie de preguntes que han guiat el procés de la nostra investigació, i al mateix temps han limitat el camp del nostre estudi. Al final del procés del nostre treball d'investigació, hem donat una resposta apropiada a cadascuna d'aquestes preguntes. De tot això donem complida informació en el capítol VIII, on exposem les conclusions d'aquest treball de tesi.

1. És útil considerar un relat literari com un document etnogràfic que ens permeti estudiar el significat dels seus enunciats?
2. La referència a la CNV configura la corporalitat virtual dels personatges i ambients?
3. Es pot mostrar de forma gràfica els sNVs que utilitza l'autor per a caracteritzar de forma física i psicològica els personatges?
4. La més o menys presència de sNVs en una obra literària està en funció de la tendència estilística de l'autor i del període històric en la qual s'insereix l'obra?
5. Quins recursos de comunicació, segons la nostra nomenclatura, utilitza l'escriptor per referir-se a la CNV?
6. Ajuda el narrador al lector en el seu procés de decodificació de la CNV?
7. Es pot classificar l'al·lusió que fa el narrador dels sNVs no emesos pels personatges?
8. Com s'organitzen les correspondències i les divergències entre l'EF i les diferents categories NVs funcionals?
9. Podem arribar a establir l'existència d'algunes conclusions que es repeteixin de forma sistemàtica en les 28 EFs enregistrades en *El Guepard*?